

Cirkulärnr: 1997:211
Diariernr: 1997/3384
Handläggare: Agneta Lefwerth
Sektion/Enhet: Civilrättssektionen
Mottagare: Gemensam kommunadministration
Informationsfrågor
Kultur
Bibliotek
Planfrågor, Stadsbyggnad, Bygglov
Rubrik: Rättsligt skydd för databaser m.m.
Bilagor: SFS 1997:790

Civilrättssektionen
Agneta Lefwerth

1997-12-19

Gemensam kommunadministration
Informationsfrågor
Kultur
Bibliotek
Planfrågor, Stadsbyggnad, Bygglov

Rättsligt skydd för databaser m.m.

Den 1 januari 1998 träder de genom SFS 1997:790 (prop. 1996/97:111) antagna ändringarna i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen) i kraft. Ändringarna innebär att Europaparlamentets och rådets direktiv 96/9/EG om rättsligt skydd för databaser genomförs.

I cirkuläret redovisas, förutom de viktigaste ändringarna i lagen, även uttalanden i propositionen om hur regeringen uppfattar rättsläget i en del frågor som i och för sig inte föranlett ändringar i lagen, men där regeringen noterat att oklarhet råder. Så är exempelvis fallet beträffande innebörden av upphovsmannens förfoganderätt när det gäller exemplar i digital form. Vi vill här påpeka att dessa uttalanden inte står oemotsagda.

Bakgrund

Sammanställningar av uppgifter är ofta resultatet av stora insatser, både avseende arbete och kostnader. Sammanställningar kan utgöra en samling av upphovsrättsligt skyddade verk eller av oskyddat material eller båda delarna. I de fall sammanställningen i sig kan sägas vara resultatet av en intellektuell skapande process och utmärks av en viss självständighet och originalitet åtnjuter den upphovsrättsligt skydd. Ofta görs dock sammanställningar rutinmässigt och efter enkla principer, t.ex. telefonkataloger och tidtabeller. För sådana sammanställningar finns i Sverige ett kompletterande skydd i upphovsrättslagen, det s.k. katalogskyddet.

En sammanställning kan i Sverige således ha ett rent upphovsrättsligt skydd för uppbyggnaden av sammanställningens struktur eller s.k. katalogskydd. Ett skydd motsvarande katalogskyddet finns även i Danmark och Finland men inte i övriga EU-länder. I de olika medlemsländerna har också utvecklats olika rättspraxis när det gäller det egentliga upphovsrättsliga skyddet för sammanställningar. De olikheter som föreligger mellan medlemsländerna har ansetts hindra den fria rörligheten av varor inom gemenskapen och bedöms vara särskilt olycklig eftersom det inom gemenskapen finns ett gemensamt starkt intresse av att det finns goda förutsättningar för investeringar i informationstekniken.

Europaparlamentet och rådet har därför antagit ovannämnda direktiv om rättsligt skydd för databaser. Direktivet gäller, trots namnet, alla typer av sammanställningar oavsett i vilken form de föreligger, och inriktar sig inte endast på datateknik.

Genomförandet av direktivet kräver inte några stora förändringar i svensk lag eftersom det bygger på principer som redan är vedertagna i svensk upphovsrätt.

Genomförandet av direktivet

Begreppet databas

Begreppet "databas" anges i direktivet vara tillämpligt på alla samlingar av litterära, konstnärliga, musikaliska och andra verk eller sådant material som texter, ljud, bilder, siffror, fakta och data. Det krävs att det rör sig om en samling av verk, data eller andra självständiga element som arrangeras på ett systematiskt eller metodiskt sätt och är tillgängliga självständigt från varandra. Med databas avses inte enbart elektroniska sådana utan den tekniska formen skall inte ha någon betydelse. Meningen är att databaser i digital form genom direktivet skall ges ett tillräckligt skydd. Man har dock ansett att det inte finns anledning att sammanställningar i andra former skall ha ett sämre skydd.

Eftersom ordet databas när det används i det svenska språket vanligen uppfattas som sammanställningar i digital form, och inte andra systematiskt arrangerade sammanställningar som t.ex. vanliga telefonkataloger, har begreppet sammanställningar valts att användas i lagtexten. Begreppet omfattar således såväl digitala sammanställningar som sammanställningar i pappersform.

Ändringar i 2 kap upphovsrättslagen om inskränkningar i upphovsrätten

Utgångspunkten i direktivet är att medlemsstaterna själva får avgöra vilka inskränkningar i upphovsmännens rättigheter som skall finnas i enlighet med vad som av tradition gäller i respektive stat. Enligt direktivet finns det dock vissa *inskränkningar som måste gälla* medan vissa *inskränkningar inte får gälla*. Som ledstjärna gäller att regleringen inte får leda till en tillämpning som oskäligt inkräktar på upphovsmännens legitima intressen, men inte

heller hindrar en normal användning av databasen. Direktivet anger bl.a. att en behörig användare av en databas alltid skall få förfoga över databasen på det sätt som är nödvändigt för att få tillgång till basen eller för ett normalt utnyttjande av den. Av direktivet kan också utläsas att medlemsstaterna inte har rätt att bestämma om inskränkning i upphovsrätten för framställning av exemplar för enskilt bruk när det gäller elektroniska databaser, och inte heller om användning för undervisningsändamål eller vetenskaplig forskning om användningen sker kommersiellt.

12 §

För att direktivet skall uppfyllas snävas rätten i 12 § att för *enskilt bruk* framställa exemplar av offentliggjorda verk in, så att rätten *inte omfattar rätt att framställa exemplar i digital form av sammanställningar i digital form*.

Bestämmelsen innebär inte ett förbud mot att för enskilt bruk framställa exemplar av de verk eller delar av verk som ingår i sammanställningen. Upphovsrätt för sammanställningar gäller bara sammanställningen som sådan, dess struktur. Som exempel nämns i propositionen att man för enskilt bruk inte får framställa ett exemplar i digital form av ett samlingsverk i digital form i vilket t.ex. en poets dikter har samlats med hänsyn till vissa motiv. Däremot hindrar inte bestämmelsen att man *för enskilt bruk* till en datadiskett kopierar de enskilda dikterna eller samtliga dikter men i en annan struktur, t.ex. efter litterära perioder.

21 §

Upphovsrätten inskränks genom paragrafen bl.a. så att utgivna verk får framföras offentligt vid undervisning eller gudstjänst.

Ett nytt tredje stycke införs nu som innebär att det inte ges någon rätt att i förvärvssyfte framställa sammanställningar vid undervisning. Bestämmelsen blir tillämplig endast när själva framförandet görs i förvärvssyfte, t.ex. om en antologi läses upp i förvärvssyfte vid undervisning som är tillgänglig för allmänheten. Här kan påpekas att skolundervisningen normalt sker i former som inte är att anse som offentliga.

26 b §

Den tidigare bestämmelsen om att fotografiska verk oavsett upphovsrätt får användas i rättsvårdens eller den allmänna säkerhetens intresse har utvidgats till att gälla alla verk. Detta ger t.ex. möjlighet för en åklagare att kopiera en CD-skiva till kassettband för att lättare kunna bedöma om de insjungna sångerna kan misstänkas innebära hets mot folkgrupp.

26 g §

För att genomföra direktivet införs i 26 g § en bestämmelse om att *den som har rätt att använda en sammanställning alltid får förfoga över den på det sätt som är nödvändigt för att han skall kunna använda sammanställningen för dess avsedda ändamål*.

Rätten omfattar inte bara de fall där någon genom överlåtelse, upplåtelse eller på liknande sätt har förvärvat rätt att använda en sammanställning, utan också andra fall där någon har rätt att använda sammanställningen. Om det t.ex. är nödvändigt att framställa ett exemplar i digital form för att man skall kunna läsa en sammanställning i digital form som finns på Internet får användaren göra detta om han har rätt att läsa sammanställningen.

Avtalsvillkor som inskränker användarens här fastslagna rätt är ogiltiga. Användaren kan alltså inte genom avtal avstå från sin rätt att i enlighet med lagrummet förfoga över sammanställningen.

Upphovsrättsligt skydd / "rätten av sitt eget slag"

Genom direktivet bestäms förutsättningarna för att sammanställningar skall ha *upphovsrättsligt skydd*. För sådant skydd skall det krävas en intellektuell prestation och inte vara tillräckligt med en investering. Det upphovsrättsliga skyddet kompletteras i direktivet med ett särskilt skydd för de databaser som inte uppfyller kraven för det egentliga upphovsrättsliga skyddet, en "*rätt av sitt eget slag*".

Detta skydd motsvarar i huvudsak vårt svenska katalogskydd.

I direktivet anges att en "*rätt av sitt eget slag*" skall komplettera det egentliga upphovsrättsliga skyddet. Skydd skall härigenom ges för en sammanställning, vars struktur inte kan sägas vara resultatet av en intellektuell skapande process utan i stället har framställts på ett mer rutinartat sätt, om den är resultat av en väsentlig investering. Det skall enligt direktivet inte vara tillåtet att utan upphovsmannens tillstånd göra utdrag ur eller återanvända hela eller en väsentlig del av innehållet i en sådan sammanställning.

Det nu gällande svenska katalogskyddet ger skydd åt arbeten vari ett stort antal uppgifter har sammanställts.

49 §

Här regleras det s.k. katalogskyddet. Föremålet för ensamrätten är som framgår ovan i detta fall en katalog, en tabell eller ett liknande arbete. Det är arbetet eller en väsentlig del av det som skyddas, vilket inte ansetts nödvändigt att uttryckligen ange i lagen. Ensamrätten omfattar t.ex. inte kopiering av särskilda uppgifter som finns i arbetet. Enligt direktivet innebär skyddet att utdrag eller återanvändning av hela eller en väsentlig del av databasens innehåll inte får ske utan framställarens samtycke. Vårt nuvarande katalogskydd skyddar arbeten i vilka ett *stort antal uppgifter sammanställts*. För att direktivet skall genomföras utökas nu rätten till att avse även arbeten som är resultat av en *väsentlig investering*. Här är alltså fråga om arbeten som inte uppnår verkshöjd och således inte åtnjuter upphovsrättsligt skydd. Ensamrätten ändras också, för att direktivet skall genomföras korrekt, från ett skydd mot *eftergörande* till ett skydd mot *exemplarframställning och tillgängliggörande för allmänheten*.

Även skyddets giltighetstid enligt direktivet skiljer sig från vad som nu gäller enligt katalogregeln. Katalogskyddet ändras därför till att gälla i princip till dess femton år har förflutit efter det år arbetet framställdes.

Katalogskyddet tillkommer den som framställt arbetet. Till skillnad mot vad som gäller för upphovsrätt (vilken alltid uppkommer hos en fysisk person) kan därför ett företag som initierat arbetet bli omedelbar bärare av rättigheten.

De inskränkningar som gäller det upphovsrättsliga skyddet, gäller även för de arbeten som omfattas av katalogskyddet. Innehållet i katalogskyddet kommer därför i stor utsträckning att ansluta till vad som gäller för det upphovsrättsliga skyddet. Så är det t.ex. förbjudet att för enskilt bruk framställa exemplar i digital form även av sådana sammanställningar i digital form som faller under katalogregeln.

Vid en jämförelse mellan det skydd en sammanställning får genom katalogskyddet och det upphovsrättsliga skydd som tillkommer en sammanställning som utgör verk, kan konstateras att det som i princip skiljer de båda skyddsformerna åt, är skyddstiden och att katalogskyddet ursprungligen kan tillkomma en juridisk person.

Sanktioner

Enligt direktivet skall medlemsstaterna föreskriva ändamålsenliga sanktioner mot intrång i rättigheterna. Detta innebär att de skall vara effektiva men också att de skall stå i rimlig proportion till avsett ändamål.

53 §

I likhet med vad som gäller för kopiering för enskilt bruk av datorprogram blir framställning för enskilt bruk av exemplar i digital form av sammanställningar i digital form straffri, om förlagan för kopieringen inte används i näringsverksamhet eller offentlig verksamhet, och den som framställer exemplaret inte utnyttjar detta för annat ändamål än för sitt enskilda bruk.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Lagen träder i kraft den 1 januari 1998.

De nya bestämmelserna skall tillämpas även på verk och prestationer som tillkommit före ikraftträdandet. För arbeten som framställts inom femton år före ikraftträdandet gäller katalogskyddet enligt 49 § till den 1 januari 2014. Skyddet återupplivas därmed för arbeten där skyddstiden har gått ut enligt de gamla bestämmelserna.

Tredje mans intressen skyddas vad gäller förfoganden som gjorts innan de nya bestämmelserna träder i kraft. Om någon framställt exemplar före ikraftträdandet med stöd av de gamla bestämmelserna, t.ex. under sådan tid då rätt enligt 49 § inte gällde, så kan åtgärden inte angripas med stöd av de nya bestämmelserna. Detsamma gäller rättigheter som förvärvats före ikraftträdandet. De exemplar som på så vis framställts med stöd av äldre

bestämmelser får fritt visas och spridas. Att exemplaren inte får tillhandahållas allmänheten genom uthyrning framgår genom hänvisning i 49 § tredje stycket till 19 § andra stycket.

Även tredje mans intressen vad gäller förfoganden som görs sedan de nya bestämmelserna trätt i kraft skyddas. Om någon med stöd av äldre bestämmelser har börjat att förfoga över ett arbete enligt 49 § genom att framställa exemplar av det eller genom att göra det tillgängligt för allmänheten får han i nödvändig och sedvanlig utsträckning fortsätta den planerade verksamheten, dock längst till den 1 januari år 2000. Samma rätt tillkommer den som vidtagit "väsentliga åtgärder" för att framställa exemplar av arbetet eller för att göra det tillgängligt för allmänheten.

Förfoganderätten avseende exemplar i digital form

Nedan följer en redovisning av regeringens klargörande av sin uppfattning om rättsläget bl.a. beträffande rättighetshavarens rätt att förfoga över ett verk när det gäller exemplar i digital form.

Ett verk görs tillgängligt för allmänheten när det framförs offentligt och då exemplar av verket bjuds ut till försäljning, uthyrning eller utlåning eller på annat sätt sprids till allmänheten eller visas offentligt.

Lagtexten omfattar enligt sin lydelse såväl permanenta som tillfälliga exemplar. Av motiven till lagrummet framgår att med exemplar förstås varje föremål i vilket arbetet är fixerat, oavsett med vilken teknik detta skett. Lagen bygger på förutsättningen att fixeringen är så självständig att den i sig kan spridas bland allmänheten genom t.ex. försäljning. Detsamma gäller också sådan exemplarframställning som innebär att verket överförs på en anordning genom vilken det kan återges.

Enbart det förhållandet att ett verk som är återgivet i digital form kommer upp på en bildskärm innebär enligt propositionen inte att ett exemplar framställts av verket eftersom detta inte fixeras på bildskärmen. Om ett verk i digital form fixeras inne i en dator, t.ex. på dess hårddisk, men fixeringen är osjälvständig, t.ex. försvinner efter ett ögonblick eller när datorn stängs av framställs inte heller något exemplar av verket. Annat blir fallet om man gör en självständig fixering av verket, t.ex. genom att lagra det på datorns hårddisk eller på en datadiskett.

Att ett verk i digital form kommer upp på en bildskärm kan innebära att sammanställningen görs tillgänglig för allmänheten, vilket kräver upphovsmannens samtycke om inte förfogandet kan stödjas på en inskränkning i lagen. Ett exempel på en sådan inskränkning är den som anges i 21 §, nämligen att det är tillåtet att framföra utgivna verk offentligt vid tillfällen där framförandet av sådana verk inte är det huvudsakliga, tillträdet är avgiftsfritt och anordnandet sker utan förvärvssyfte.

Regeringen anför att det därför som regel torde vara tillåtet för ett bibliotek att göra ett verk tillgängligt för allmänheten genom bildskärmar.

Kommunförbundet anordnar den 4 respektive den 12 februari 1998 en endagskurs i upphovsrätt i Stockholm.

Särskild inbjudan har skickats ut till kommunerna. Upplysningar om kursen lämnas av Gun-Britt Rostock, tfn 08-772 44 16.

Frågor med anledning av detta cirkulär besvaras av Agneta Lefwerth, tfn 08-772 44 43.

SVENSKA KOMMUNFÖRBUNDET
Civilrättssektionen

Hans Ekman

Agneta Lefwerth

Bilaga

SFS 1997:790